

רות

על פי המסורה של כתר ארם צובה
ועל פי הנוסח והמסורה של כתבי-יד הקרובים לו
על ידי הרב מרדכי ברויאד
עם תרגום מוגה ומבואר

ועם פירושי הראשונים

רש"י

פירוש רבי שלמה ב"ר יצחק

ר"י קרא

פירוש רבי יוסף בן שמעון קרא

רשב"ם

פירוש רבי שמואל בן מאיר

ר"א כהן צדק

פירוש רבי אביגדור כהן צדק

רס"ג

תרגום התפסיר של רב סעדיה גאון

ראב"ע

פירוש רבי אברהם אבן עזרא

ר"ד

פירוש רבי ישעיה דטראני הזקן

רלב"ג

פירוש רבי לוי בן גרשום

ברטנורה

פירוש רבי עובדיה המון מברטנורה

בעריכת

הרב מרדכי ליב קצנלנבוגן

הוצאת מוסד הרב קוק • ירושלים

רות

על פי המסורה של כתר ארם צובה
ועל פי הנוסח והמסורה של כתבי-יד הקרובים לו
ע"י הרב מרדכי ברזילאר

ועם

ע"י הרב פנחס קורח	מוגה ומבואר	תרגום
ע"י הרב יוסף קאפח	תרגום התפסיר של רב סעדיה גאון	רס"ג
ע"י הרב חיים איזירר	פירוש רבי שלמה ב"ר יצחק	רש"י
ע"י הרב יעקב לוי	פירוש רבי יוסף בן שמעון קרא	ר"י קרא
ע"י הרב מרדכי פופוביץ	פירוש רבי שמואל בן מאיר	רשב"ם
ע"י הרב משה קהן	פירוש רבי אברהם אבן עזרא	ראב"ע
ע"י הרב יעקב לוי	פירוש רבי ישעיה דטראני הזקן	ר"ד
ע"י הרב צבי לייטנר	פירוש רבי אביגדור כהן צדק	ר"א כ"ץ
ע"י הרב יעקב לוי	פירוש רבי לוי בן גרשום	רלב"ג
ע"י הרב מרדכי ליב קצנלנבוגן	פירוש רבי עובדיה המון מברטנורה	ברטנורה

יוצאים לאור על פי כתבי-יד ודפוסים ראשונים
בצירוף מבוא, ציוני מקורות, הערות וביאורים

בעריכת

הרב מרדכי ליב קצנלנבוגן

מבוא

אודה ה' בכל לב אשר זיכני להשלים עריכת הכרך השני של "חמש מגילות – תורת חיים" הכולל את מגילות רות ושיר השירים.

☆

ואלו הם הפירושים שנכללו במהדורה זו, והמקורות שעליהם הם מבוססים:

ר"ב

רב סעדיה גאון (ד"א תרמ"ב – תש"ב)

רות – שיר השירים

כמו את התורה כך את המגילות תירגם הר"ב לערבית (=תפסיר). בחלק ניכר מתרגומו יש משום "פירוש" המגילה. חלק זה תורגם לעברית על ידי הרב יוסף קאפח ז"ל בספר "חמש מגילות" ע"י "מכון גנזי תימן", ועל פיו הובא כאן במהדורתנו בעריכה מחדשת.

רש"י

רבי שלמה ב"ר יצחק (ד"א ת"ת – תתס"ה)

רות – שיר השירים

פירוש רש"י למגילות נדפס עשרות פעמים מראשית ימי הדפוס ועד ימינו. לראשונה נדפס פירוש ביחד עם פירוש הראב"ע בשנת רל"ז, ולאחר מכן בשנת רמ"ז. משנדפסה בונציא המהדורה הראשונה של ה"מקראות גדולות" בשנת רע"ז-ח הוכנס פירושו לשם, ולאחר מכן פעמים רבות בכל המהדורות של ה"מקראות גדולות" וגם בפני עצמו. גם כתבי היד של פירושו רבים, ומלמדים על היות הפירוש נפוץ מאוד.

כמו בפירושי רש"י לספרים אחרים בתנ"ך, גם בפירוש על המגילות הנדפס ישנם שיבושים רבים. חלקם שיבושים שהיו במקור ממנו העתיקו את הפירוש בראשונה, וחלקם שיבושים שנוצרו כתוצאה מהעתקה ממהדורה למהדורה. כמו כן ישנם בפירושו קטעים שנוספו על ידי תלמידיו ואחרים.

במהדורתנו מבוסס הפירוש על רות על כ"י אוקספורד¹, ועם השוואה לכ"י נוספים², והפירוש על שיר השירים על כ"י נ"י בהמ"ל³, ועם השוואה לכ"י נוספים⁴. ואולם לא השמטנו את הקטעים הנוספים שבפירוש הנפוץ שכבר הושרשו ונעשו כחלק ממנו⁵.

1 מס' 186. מספרו במכון: 16250.

2 אוקספורד מס' 205, מספרו במכון: 16763. מצוין בהערות: - ב. אוקספורד מס' 2440, מספרו במכון: 20753. וכן לכ"י נ"י בהמ"ל שבהע' הבאה.

3 מס' L.778. מספרו במכון לתצלומי כ"י: 24010. על פי כ"י זה הוציא לאור יהודה רוזנטל (בספר זיכרון לשמואל מירסקי עמ' 130 ואילך) את פירוש רש"י ל"שיר השירים".

4 אוקספורד מס' 298. מספרו במכון: 16766. ברלין מס' 15,1. מספרו במכון: 1791.

5 קטעים אלה הוקפו בסוגריים מרובעים.

מִמִּשְׁפַּחַת אֱלִימֶלֶךְ וּשְׁמוֹ בְּעוֹז: ב וַתֹּאמֶר רֹת הַמּוֹאֲבִיָּה
אֶל-נְעֻמִי אֹלְכָה-נָא הַשְּׂדֵה וְאַל-קִטְהַ בְּשִׁבְלִים אַחַר אֲשֶׁר
אֲמַצָּא-חֵן בְּעֵינָיו וַתֹּאמֶר לָהּ לְכִי בְּתִי:

רס"ג ב (ב) בשבלים - שבלים.

ראבי"ע - אמרו רבותינו² ז"ל שהוא אכצן, שהיה שופט ישראל.

(ב) **אחר אשר אמצא חן בעיניו** - יש אומרים כי הו"ו שב אל כועז הנזכר, והטעם, אולי יהיה³. ולפי דעת⁴ שהו"ו שב אל בעל השדה, ואם לא נזכר, כעבור "ויקר מקרה"; והטעם: כך הוקרה.

2 כבא כחרא (צא א). 3 הו"ו של המלה 'בעיניו' (משמע שמוסבת על משהו מסתם), מוסבת על כועז, וכונת הכתוב: אלכה נא השדה של כועז משום שאולי אמצא חן בעיניו (אין בידה לדעת בוודאות שמצא חן). 4 הו"ו מוסבת על משהו לא ידוע, ואם (=אע"פ ש) לא הוכירוהו מקודם, והראיה לכך מהפסוק "ויקר מקרה חלקת השדה של כועז", משמע שכמקרה נודמנה לכועז.

(ב) **אלכה נא השדה** - לאחד משדות אנשי העיר, רש"י אחרי אחד מהם, אשר אמצא חן בעיניו, שלא יגער בי. **ואלקטה [שם]**: בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו - אחר מי אשר אמצא חן בעיניו.

3 עפ"י כתיב ב ועוד. 4 ראה במ"מ לכ"ח כאן, המבאר את כפילות הרבדים ברש"י.

(ב) **אחר אשר אמצא חן בעיניו** - כך אמרה לה ר"י רות לחמותה: כל מי שיוצא ללקט בשבלים, כל אחד קרא ואחד נותן עיניו בשדה קרובו או מכירו. ואני אין לי מכיר, אלא אלכה לי "אחר" אדם "אשר אמצא חן בעיניו" שיקבלני ללקט בשדה שלו.
2 ע"י רש"י.

רלב"ג (ב) **אחר אשר אמצא חן בעיניו** - רוצה לומר: שאחר שאמצא חן בעיני אדון השדה² אחיר לעצמי ללקוט רלב"ג בשבלים³.

2 לא אחירי - אחירי האיש (ע' רש"י), כי אם "אחר" בזמן - אחירי שאמצא חן. 3 ע' בתרעלת החמישי.

שישראל אינם מקבלים הברכה מהקב"ה, אלא אפילו ברטורה מהשרים אינם מקבלים אותם אלא על ידי אמצעים אחרים. וזה רמז לנו בכאן, שהרי "נעמי" רומזת היא ל"ישראל", ולא היתה מקבלת מן ה"נערים" הרומזים לשרים, אלא היתה מקבלת באמצעות "רות", שהיא

ברטורה נערי כועז, הוא רמזו כפסוק: **"וכה תדבקין עם נערותי"** (להלן ח), וגם כן אמר: **"ושתיית מאשר ישאבון הנערים"** (להלן ט). ומה שאמר לשון זכר ונקבה², לפי שיש בהם משפיעים ומושפעים, והמשפיע מתייחס בלשון זכר, והמושפע לשון נקבה. ולא די

3 היינו: נערים ונערות.

"מי ידע" אם יהיה גואל. **איש גבור חיל** - גבור ר"א מתורה², וגבור לכוף את יצור, כדכתיב: **"איהו גבור הכובש את יצרו"**. חיל בתורה, הנקנה במ"ח מעלות כדאמרינן בפירקי דאבות³. ו"חיל" בנימטריא: מ"ח⁴.

(ב) **ואלקטה בשבלים** - תימה: "ואלקטה שבלים" הוה לה לומר. לכך נראה כדחנן⁵: **"ב' שבלים הוי לקט ג' לא הוי לקט"**.

כמשנה. ומצאנו כגמ' חגיגה יד א: "גבור זה בעל שמועות", ובסנהדרין צג ב: "גבור שיודע להשיב". 6 כדאיחא אבות פ"ד מ"א. 7 במלביים כתב "שם אנשי חיל כולל כל המדות הטובות ובכללם הנדיבות ושנאת הכצע". 8 פ"ו מ"ה. 9 וכ"כ הרקח. 10 פ"ה פ"ו מ"ה. 11 וכ"כ הרקח.

ר"א נעמי כולן בני נחשון הו"ו. כפרפרת: **טודע** - כחן צדק "מידע" כתיב ביו"ד, לפי שכל י' שנים [ש]היו בשדה מואב שנאמר: **"כעשר שנים"** (לעיל א ד), שלח כועז לנעמי: למה את מעכבת לשוב שאוכל לקיים ביך פרשת עניים³ הכתוב בה י' פעמים "אחיד" "ענייך" "אביויך", וכתיב בה: **"פתח תפתח"** וגו', וכשבאו היא וכלתה לא רצו לקבל שום מתנות, אלא היו מתפרנסין מן הלקט⁴. דבר אחר **טודע** - פ"י:

2 דוד פ"ד ד, והובא ברש"י. 3 דברים טו ז - יא, פסוק ז: (1) אביון; (2) אחיד; (3) מאחיד; (4) האביון. פסוק ט: (5) באחיד; (6) האביון. פסוק יא: (7) אביון; (8) לאחיד; (9) לעניך; (10) ולאביוך. 4 ע"י ברשר יש' וכאגרת שמואל מה שפירשו בזה. 5 תרגום: גבר הקיף באגריחא, כרירי שם ג ובמדרש שמואל פ"ט: גבור